

Игнатије Мидић

Епископ пожаревачко-браничевски

ПРАВОСЛАВНИ КАТИХИЗИС ЗА СЕДМИ РАЗРЕД**БОГ У КОГА ХРИШЋАНИ ВЕРУЈУ ЈЕСТЕ СВЕТА ТРОЈИЦА: ОТАЦ, СИН И СВЕТИ ДУХ****Од многобоштва до Бога као личности**

Човек је религиозно биће. Он и сва творевина, будући да су створени и смртни, имају потребу за Богом. Све што је створено, смртно је по природи и не може да постоји без заједнице с Богом, који је једини бесмртан и који једини може да учини некога бесмртним. Човек се не мири са смрћу, већ жели да постоји вечно. Зато човек тражи Бога и тражи од Бога да га ослободи смрти. На томе се заснива човекова вера у Бога.

У старо време сви људи су веровали у постојање Бога. Та вера је била различита од народа до народа и од цивилизације до цивилизације. Углавном се сводила на то да се веровало у безличног бога. Многи народи су поистовећивали Бога са природом и природним силама. Отуда многи људи и данас, немајући представу о Богу као личности, говоре да верују у бога као неку вишу силу. Неки народи су обожавали животиње, а неки, пак, људе, како живе тако и мртве. По хришћанском схватању то су последице човековог пада, тј. кад се први човек одвојио од Бога, заборавио је ко је прави Бог. Почео је сам да измишља разне богове. У односу на то како су људи замишљали Бога, формирале су се и њихова вера и очекивања везана за коначно превазилажење смрти.

Јеврејски народ је веровао у једнога Бога, који је конкретно и апсолутно слободно биће. Бога нико није могао да види и да позна, осим ако то он сам није допустио. Бог Израиљев је онај који је први понудио заједницу човеку и позвао јеврејски народ да га следи и да има заједницу са њим. Бог се открива Јеврејима тако што је с Аврамом ступио у лични однос. Преко Аврама Бог остварује личну заједницу са Јеврејима, као и са људима који уђу у заједницу с Аврамом. Ту заједницу називамо стари завет.

Лични однос Бога и човека заснива се на слободи, љубави и узајамном поверењу. У личном односу човека с Богом, Бог познаје човека и човек познаје Бога као свог пријатеља и као конкретну личност. То је исто као и кад човек заволи другог човека и тада он за њега постаје личност без које не може да живи. Мимо личног односа, тј. без љубави према Богу, човек не познаје Бога као личност, нити је човек за Бога непоновљива личност.

Бог у кога су веровали Јевреји, од Бога изабрани народ, апсолутно се по природи разликује од света. Бог је за Јевреје лично биће које је изван створеног света и слободан је у свом постојању, како у односу на свет и његове природне законе, тако и у односу на људске законе. Он је невидљив, недостижан, постоји вечно и постојао је пре него што је свет постао. Бог је створио свет ни из чега својом вољом, тј. слободно и држи га у постојању.

Подсети се, размисли и одговори.

- Зашто човек има потребу за Богом?
- Како се та потреба изражавала у религијама и веровањима пре настанка хришћанства?
- Зашто прехришћанске представе о богу или о боговима називамо безличним?
- Ако су богови безлични, да ли човек може себе и друге људе сматрати личностима? Шта му недостаје да би се остварио као личност?

- Да ли се вера јеврејског народа разликује од других вера и религија пре Христа? Које су суштинске разлике?

Хришћанско схватање Бога који се открива кроз Исуса Христа

Хришћани су наследили веру старозаветних праведника у Бога. Веровали су, дакле, у истог Бога у кога су веровали и Јевреји. Веровали су у Бога Аврамовог, Исаковог, Јаковљевог, али и у Бога Исуса Христа. Хришћани су веровали да се Бог у новом завету открива кроз личну заједницу са Исусом Христом, који је наследник Аврама. Дакле, исти Бог који се открио Јеврејима у старом завету преко Аврама, сада се открива преко Исуса Христа. То је, наиме, нови завет, тј. нови савез Бога са људима у Исусу Христу.

Разлика вере у Бога између хришћана и Јевреја јесте у томе што су хришћани прихватили Исуса Христа за Сина Божијег. Бог се, дакле, у новом завету открива преко личне заједнице коју има он са Христом, који није био само обичан човек, какви су били Аврам и старозаветни праведници, већ је Син Божији, који је постао човек. Хришћани су, такође, исповедали веру и у Духа Светог.

Ту своју веру хришћани су исповедали, пре свега, приликом Крштења и свете Евхаристије. Нико није могао да буде крштен и да постане члан евхаристијске, тј. хришћанске заједнице ако пре тога није изјавио да верује у Свету Тројицу: у Бога Оца, Бога Сина и у Бога Светог Духа.

Подсети се, размисли и одговори.

- Покушај да се сетиш основних елемената старозаветне вере у Бога. Какву веру открива Аврам?
- Како се Бог открива у Новом завету?
- Ко је центар Новог савеза Бога са људима?
- Пронађи одговарајућа сведочанства у текстовима Новог завета. Анализирај их са својим наставником.
- На који начин хришћани исповедају своју веру у Свету Тројицу?

Једино у заједници са Христом познајемо Бога

Први апостоли и хришћани нису постављали питање *да ли* постоји Бог, нити *шта* је Бог, већ *ко* је Бог у кога они верују. Питање *шта* је нешто увек се односило на суштину, на природу, или на природу једног бића, док се питање *ко* је неко односи на личност, на начин постојања једног бића, на који начин живи, односно постоји тај који постоји. И то из разумљивих разлога. Човек је, свакако, хтео да зна да ли су његове наде за ослобођење од смрти и вечни живот оправдане, тј. да ли Бог у кога верује може да му помогне у томе. Јер, ако Бог није личност и слободан у свом постојању, онда он не може ни друге да ослободи.

То *ко* је Бог људима је први открио Исус Христос. Исус Христос нам је открио да је Бог личност, тј. да је Он његов Отац, зато што је Исус Христос Син Божији и он једини познаје Оца, тј. познаје ко је Бог као личност, зато што је у вечној љубавној заједници с њим. Слично нама, људским личностима, које се могу познати као личности једино у заједници љубави. Неко може да нас познаје по природи, посматрајући нас са стране. Међутим, то није право сазнање о нама, нити одговор на питање *ко* смо. Неко може другог човека да позна као личност једино ако овај жели да се открије и каже *ко* је. То, пак, чини само ономе кога воли и који њега воли. Иначе, човек се скрива и немогуће је одгонетнути *ко* је он као личност на други начин. Утолико пре ми, људи не можемо познати Бога ако се он сам не открије. Јер, Бог је по природи невидљив, несхватљив, неограничен. Једини који познају Бога *ко* је, то су његов Син и Дух, које Бог Отац неизмерно воли, као и они њега.

Син Божији, Исус Христос, постао је човек и открио је Бога Оца људима. И то само оним људима који су постали Христови ученици и следбеници. Јер, Бог као личност, као Отац, може постати познат људима једино у личном односу с Њим преко Христа. Тачније, људи могу познати Бога Оца једино ако се сједине са Христом, што значи ако ступе у исту личну, љубавну заједницу с Богом Оцем. На том путу нам помаже Свети Дух који нас, управо на овај начин, сједињује са

Христом: кроз заједницу слободе са Богом Оцем. То се остварује кроз тајну Крштења и тајну Евхаристије.

Подсети се, размисли и одговори.

- Зашто ђожанство, које се схвата као виша сила или као неки свеопшти закон, не може да помогне човеку у решавању највећег људског проблема?
- Зашто Спаситељ мора да буде „неко“, а не „нешто“?
- Ко нам је открио истинитог Бога као личносно биће? Зашто је само Он то могао да учини?
- Може ли човек да позна Бога? Под којим условима?
- Која је улога Светог Духа у познању Бога и сједињењу са Њим?

Бог је Света Тројица

Бог у кога верују хришћани је Света Тројица: Бог Отац, Син и Свети Дух. То нам је открио Исус Христос. На основу Христових сведочанстава, Бог је Отац. Исус Христос се обраћао Богу као Оцу, и то не онако начелно, у смислу да је Бог свима Отац зато што је све створио, већ, пре свега, као *своме* Оцу. Бог је Отац Господа Христа. „Бог и Отац Господа нашег Исуса Христа“, како то верно преносе апостоли и први хришћани.

Ово значи да је Бог — Отац зато што има Сина, Исуса Христа. Да нема Сина, Бог не би био Отац. Јер, Бог је Отац у односу на Сина. Бог је, дакле, вечни Отац зато што вечно има Сина.

Такође, и Син је Бог. Исус Христос је за себе говорио да је он Син Божији, који је постао човек ради нашег спасења. То су прихватили и апостоли и први Христови ученици, који су били у непосредном односу са Христом. Син постоји вечно са Оцем. Чим кажемо Отац, аутоматски подразумевамо да постоји и Син и обрнуто. Син је Син у односу на Оца. Бог Отац је вечан и Син је вечан.

Господ наш, Исус Христос открио нам је да Отац има и Духа. Свети Дух исходи од Оца и савечан је Оцу и Сину, увек постоји са Оцем и Сином. Зато је и Дух Бог, као што су Отац и Син.

Дакле, Бог у кога верују хришћани је Света Тројица: Отац, Син и Свети Дух. То значи да је Бог за хришћане биће заједнице. И то не само онда кад се открива људима ступајући у заједницу с њима, већ на вечном плану. Бог је биће заједнице зато што је у вечној заједници са Сином и Духом.

Подсети се, размисли и одговори.

- Како се Господ Исус Христос обраћа Богу?
- Да ли је Бог и нама Отац, као Исусу Христу? У чему је разлика?
- Какав је однос Бога Оца и Светога Духа?
- Како разумеш истину да је наш Бог биће заједнице?
- Можеш ли сада да протумачиш славословље које се често понавља на богослужењима наше Цркве: „Слава светој, једносушној, *живојворној* и *нераздељивој* Тројици“?

Бог је вечна личност зато што је Света Тројица

Као што смо већ рекли, у старо време сви су људи веровали у Бога. Међутим, једино су Јевреји и хришћани веровали у Бога као личност. За разлику од Јевреја, хришћани су веровали у Свету Тројицу: Оца, Сина и Светога Духа, које су свети оци именовали као три личности. Шта је личност за хришћане?

Личност је, према учењу светих отаца Цркве, а на основу откривења Бога као Свете Тројице, конкретно и слободно биће, које постоји као такво само у заједници са другим конкретним бићем. И то у заједници слободе, љубави. Личности Свете Тројице су Отац, Син и Свети Дух. Бог Отац је личност зато што је у заједници љубави са Сином и Духом. Без постојања Сина и заједнице с њим, Бог не би био Отац, тј. не би био личност. То исто важи и за Сина и Духа. Без заједнице са Оцем не би било ни Сина ни Духа. Једно биће не може бити личност ако је само, ако није у заједници са другим бићем. Личност постоји једино у заједници са другом личношћу.

Та заједница, међутим, треба да буде заједница слободе. Слобода која се пројављује као љубав према другом бићу је извор постојања личности. Без слободе и заједнице с другим, не постоји личност. Слично нашем искуству: кад некога волимо, он за нас постаје непоновљиво биће, личност без које ни ми не можемо да постојимо. Такође, у заједници љубави с другим и ми себе видимо као личност. Бог је личност зато што је Света Тројица, тј. зато што је заједница љубави Бога Оца са Сином и Духом.

Подсети се, размисли и одговори.

- Који су предуслови да бисмо неко биће прихватили као личност?
- Када је неко за тебе личност? Да ли самом чињеницом да постоји, да је пред тобом?
- Где хришћани налазе основе свога учења о личности?
- Може ли било која личност Свете Тројице да постоји без друге две? Зашто?
- Која заједница чини бића личностима?

Отац, Син и Свети Дух су три вечне, конкретне и нераздељиве личности

Личности Свете Тројице су конкретна бића. Слично нама, људима — Милан, Јован и Немања су три конкретне личности. То се види на основу тога што се Исус Христос, Син Божији, моли Богу Оцу, док Отац разговара са Христом. За разлику од Бога Оца, који је невидљив, Син Божији је видљив, јер је постао човек, Исус Христос. Такође, Христос после свога васкрсења најављује да ће Отац послати другог Утешитеља, који је Свети Дух, када он буде отишао са земље. То се, наравно, и десило кад је Дух Свети сишао на апостоле и ученике Христове у педесети дан по Христовом васкрсењу из мртвих. Дух Свети делује у историји тако што ствара заједницу око Христа и са Христом. Тачније, Дух Свети сједињује људе са Христом, поистовећује их са њим тако што их уводи у исти однос с Богом Оцем какав има и Христос, Син Божији.

Поред Бога Оца, и Исус Христос и Свети Дух су показали својим делима да су и они богови, божанске личности. Христос је чинио чуда, васкрсавао мртве као и Дух, што је немогуће да чине људи.

Конкретност личности Свете Тројице, тј. њихова различитост, посебност произлази из њиховог међусобног односа, из заједнице. Отац је Отац у заједници са Сином и различит је од Сина као личност. Исто тако, Син и Дух јесу то што јесу као личности у заједници с Оцем.

Личности Свете Тројице су различите, али су нераздељиве једна од друге, тј. ниједна личност не постоји без заједнице с другом личношћу. Тамо где је Отац, тамо су и Син и Дух, и обрнуто. Ова нераздељивост божанских личности је нормална, јер личности Свете Тројице живе изван времена и простора, тј. нестворене су и зато су нераздељиве.

Дакле, Бог као Света Тројица, тј. као биће заједнице, Отац, Син и Свети Дух јесу апсолутне, вечне и слободне личности зато што своје постојање изражавају као љубав према другој личности. Отац према Сину и Духу и Син и Дух према Оцу. Зато је и Бог љубав. Кад кажемо да је Бог љубав, онда то значи да је Он Света Тројица. Заједница личности Свете Тројице је основ њиховог постојања и из ње извири њихова међусобна различитост и њихов непоновљиви лични идентитет. Наравно, љубав не постоји тамо где не постоји слобода. Љубав је заједница слободе једне личности с другом, тј. заједница која није ничим условљена.

Црква је стално наглашавала различитост и конкретност божанских личности, као и њихово Божанство и нераздељивост. То се најочигледније види у Литургији. На Литургији сам Исус Христос приноси дарове природе и читава Цркву Богу Оцу. Бог Отац прима свет који му приноси његов Син, Исус Христос. Дух Свети ствара заједницу око Христа, тј. ствара евхаристијску заједницу многих у Христу. Дух Свети је Дух заједнице, који својом делатношћу сједињује са Христом сву природу и све људе који то слободно желе, чинећи тако евхаристијску заједницу, тј. Цркву као самога Христа.

Истовремено, тамо где је евхаристијска заједница, тамо су и Бог Отац и Син и Дух. Јер Евхаристија (српски благодарност) јесте благодарење Богу Оцу што нас је створио и што нам је дао Сина и Духа да кроз њих живимо вечно. Ту благодарност изражавају сва створења кроз Исуса Христа, Сина Божијег. Дух Свети је присутан на тај начин што ствара евхаристијску заједницу људи и природе око Христа као Тело Христово.

У овој заједници хришћани верују да добијају вечни живот јер се сједињују са Светом Тројицом. То значи да хришћани верују да су Отац, Син и Свети Дух божанске личности, јер вечни живот може дати само Бог.

Подсети се, размисли и одговори.

- Да ли уочаваш различитости трију божанских личности? Потврди своја размишљања сведочанствима Новог завета.
- Како у историји делује Свети Дух?
- Како своје постојање изражавају Отац, Син и Свети Дух?
- Шта за тебе значе речи: „Бог је љубав“?
- Где се у животу Цркве виде различитост, али и нераздељивост божанских личности?
- Зашто се Литургија још зове „заједница Светога Духа“?
- Зашто свету Литургију зовемо евхаристијом (благодарењем)?

Света Тројица је један Бог

Хришћани су од почетка веровали у једног Бога, чак и кад су исповедали да један Бог Отац вечно има Сина и Светог Духа, тј. и приликом исповедања вере да је један Бог Света Тројица. Како ово треба да разумемо, тј. да је Бог један, иако је Света Тројица: Отац, Син и Свети Дух?

Бог је један зато што је Отац један. Црква исповеда веру у једног Бога који је Отац. „Верујем у Једнога Бога Оца, сведржитеља, творца неба и земље и свега видљивог и невидљивог“, кажу оци Првог Васељенског Сабора. Свети оци су говорили да свака суштина, па и божанска суштина никад не постоји огољена, без личности. Слично људској суштини, која једино постоји као конкретне личности. Колико год се враћали уназад до почетног стадијума бића не можемо даље од једне конкретне личности; у нашем случају не можемо даље од Адама као човека, тј. као личности од које сви потичемо. Слично овоме, колико год се трудили да у Богу досегнемо до првог узрока постојања, не можемо даље од Бога Оца. Један Бог, дакле, јесте Отац — једна конкретна личност без које не постоји никаква божанска суштина.

Исповедање вере у једног Бога Оца указује, међутим, да је један Бог Отац биће заједнице. Отац не постоји сам. Чим постоји Отац, са њим истовремено постоје и Син и Дух. Јер име Отац указује на заједницу са Сином. Ако нема Сина, нема ни Оца. Бог је дакле, један, Отац, али је биће заједнице. Без Бога Оца не постоји Бог. Син и Дух су од Оца. Без Оца нема ни Сина ни Духа. Где је Отац, тамо су Син и Дух. Бог Отац је начело, узрок постојања Бога. Будући да је Отац један, један је и Бог, иако је Света Тројица, јер један Бог Отац постоји вечно, зато што постоје Син и Дух. Бог је Отац зато што има Сина и Духа. Јер ако нема Сина, коме је Отац? Ако нема Сина и Духа, онда нема ни Оца. Чим постоји Отац, одмах постоје и Син и Дух. Чим постоји Син, постоје и Отац и Дух. Чим постоји Дух, постоји и Отац тог Духа и Син.

Бог је, дакле, један зато што постоји један Бог Отац, и истовремено је један Бог биће заједнице — Света Тројица. Јер Отац као личност не постоји без Сина и Духа.

Бог Отац, Син и Свети Дух имају једну заједничку божанску природу. Слично људима који, иако су различите личности, Марко, Петар, Милан, Милица, сви имају једну исту људску природу. Зато су они сви људи. Тачније, сваки од њих је човек зато што има исту људску природу. Међу собом се разликују као личности на основу тога што су личности, што су непоновљиви. Људске личности своју непоновљивост, тј. свој лични идентитет, такође добијају из заједнице са другом личношћу. О томе сведочи наше искуство љубави према другом човеку. Кад неког заволимо, он онда постаје за нас посебно, конкретно и непоновљиво биће, постаје личност.

Подсети се, размисли и одговори.

- Ко је један Бог у кога ми, хришћани, верујемо?
- Зашто је Бог један и у исто време Света Тројица?
- На који начин постоји људска суштина (природа)? А божанска природа?
- Шта је, дакле, заједничко Оцу, Сину и Светоме Духу?

- Ко или шта је узрок постојања Свете Тројице?

Личности Свете Тројице су нераздељиве по природи зато што су нестворене

Људи као личности су раздељени међу собом по природи. Зато што су рођени у различита времена, неко пре, а неко касније, или зато што су просторно удаљени један од другог. За разлику од људских личности које су међусобно раздељене, и зато можемо говорити о многим људима, личности Свете Тројице су нераздељиве по природи и зато не можемо говорити о многим боговима. Бог Отац, Син и Свети Дух постоје изван времена и простора. Божанске личности су нераздељиве због тога што су божанске личности нестворене, тј. живе изван простора и времена. Људске личности су створене и зато су оне временски и просторно раздељене међу собом. Између Милана и његових родитеља ствара се просторна деоба приликом његовог рођења. Приликом рођења бића, ствара се простор који их дели и на тај начин их чини да они буду посебна бића. Истовремено, рођење једног бића ствара почетак и деобу времена. Мајка која је родила Милана временски постоји пре него што је постао Милан. Милан је постао касније у односу на своје родитеље. С Богом то није случај. Личности Оца, Сина и Светог Духа нису раздељене ни временски ни просторно. Зато што не постоји прво Отац сам, па касније рађа Сина, као што је то случај с нама људима. Иначе, не би био вечни Отац ако вечно нема и Сина. Нити пак, постоји просторна раздељеност између личности Свете Тројице. Чим постоји Отац, одмах постоје Син и Дух. Јер, Отац је Отац у заједници са Сином и Духом. Ако је Бог вечни Отац, што и јесте, јер да није, онда не би ни био Бог, јер Бог је једини вечан, онда су и Син и Дух вечни и обрнуто. Бог је, дакле, један и нераздељив по природи, иако је Света Тројица, зато што је нестворен.

Подсети се, размисли и одговори.

- Зашто смо ми, људи, раздељени међу собом?
- Да ли простор и време утичу на личности Свете Тројице? Зашто?
- Можеш ли сада да објасниш зашто наша вера није политеистичка (многобожачка), иако говоримо о три *божанске* личности?

БОГ ЈЕ АПСОЛУТНО СЛОБОДНО БИЋЕ

Шта је то слобода? Обично под слободом, тј. под изразом бити слободан, подразумевамо да можемо да чинимо све што хоћемо. Или да, између многих датости, бирамо оно што ми хоћемо. Ова врста слободе, колико год то на први поглед изгледало да јесте, није права слобода. Права слобода није у томе да можемо да радимо све што хоћемо, или да бирамо између две или више датости. Права слобода јесте, пре свега, слобода постојања, тј. онтолошка слобода, што би значило да смо сами себи узрок постојања. То значи да постојимо, не због тога што нас је неко други родио не питајући нас да ли то желимо или не, него да смо сами себи узрок постојања. То је суштинска слобода. Управо ту и такву слободу жели сваки човек.

Међутим, сви су људи створени од неког другог, а пре свега створени су од Бога и зато нико није суштински слободан. Створена бића постоје а да сама о томе нису одлучила. То и није могло да буде другачије, јер пре него што су створена, нису постојала и зато нису могла сама да одлучују о свом постојању. У овом контексту једино је Бог слободан. Јер једино он није створен, тј. није му дао биће неко други. Бог постоји вечно, без почетка и без краја и зато је Бог. Бог је сам себи узрок постојања. Све друго постоји тако што му је Бог дао биће. Не постоји само по себи и на основу своје воље да би било слободно. То значи бити створен и то је разлика између Бога и свега осталог; Бог је нестворен, а све остало је створено. Зато је једино Бог апсолутно слободан.

Дакле, Бог је зато Бог и једини је слободан и бесмртан што је сам себи узрок постојања и што постоји вечно. Није ни од кога створен. Бог је сам себи узрок постојања, али нема ни почетак ни крај свог постојања зато што Он живи изван времена и простора. Ми људи смо створени од неког другог, нисмо сами себи узрок постојања, и зато нисмо слободни. Истовремено, зато што смо створени ни из чега, живимо у времену и простору и зато имамо почетак и крај свог постојања и нисмо бесмртни.

Ако је ово што смо рекли тачно, тј. да је једино Бог апсолутно слободан зато што је он једини нестворен и једини бесмртан, да ли то значи да човек не може да буде суштински слободан и бесмртан? Ако жеља сваког човека за слободом и бесмртношћу није за њега остварљива, онда се поставља логичко питање: откуд онда жеља код човека за суштинском слободом и за бесмртношћу ако она није могућа? Да бисмо одговорили на ово питање, потребно је да видимо на који начин је Бог у кога верујемо узрок своме постојању и зашто је апсолутно слободан и једини бесмртан. Затим ћемо видети да ли и људи могу да буду суштински слободни.

Подсети се, размисли и одговори.

- Зашто слобода избора није потпуна, права слобода?
- За којом слободом жуди сваки човек?
- Ко је *ајсолућно* слободан и бесмртан? Зашто?

Бог је апсолутно слободан и бесмртан зато што је личност и што постоји као заједница личности, тј. као Света Тројица

да нешто постоји вечно, тј. да је нестворено, још увек то није довољан гарант да то што постоји јесте слободно у свом постојању. Стари грчки философи су говорили да Бог постоји вечно, али тај Бог није био личност, тј. није био слободан у свом постојању. Он постоји вечно по природи, тј. нужно, хтео то он или не. Бог, по схватању старих Јелина, није сам себи узрок. Богу старојелинских философа природа диктира постојање и то шта да чини. Зато Бог старојелинских философа није ни могао да ослободи људе од смрти и учини их слободним. Јер ни сам није био слободан у свом постојању. Он је постојећи и бесмртан, вечан не зато што то сам слободно хоће, него зато што му то природа диктира. Хришћански Бог постоји слободно, а не по нужности; хришћански Бог је сам себи узрок, хоће и постоји вечно управо зато што је личност. Како ово треба разумети?

Као што смо већ рекли, један Бог у кога верују хришћани је личност, Бог Отац који постоји вечно. То значи да је Бог личност, Отац, а не безлична природа. Бог Отац је вечна личност. Он је нерођен, тј. он нема узрока ни у коме. Он је једини узрок свему што постоји.

Бог Отац је узрок постојања не само света, него и Бога Сина и Духа. Мимо Оца не постоји Бог, односно не постоји Света Тројица. Бог Отац је тај који рађа Сина и исходи Светога Духа. Господ Исус Христос то потврђује речима: „Отац мој већи је од мене“. Смисао ових речи није у томе да је Бог Отац Бог, а да Син то није, већ да је Бог Отац као личност узрок постојања Сина. Исто то важи и за Духа за кога Христос каже да „од Оца исходи“.

Отац рађа Сина и исходи Духа **слободно**, из љубави. Син и Дух не постоје нужно, без воље Оца. Отац вечно љуби, жели и рађа Сина и исходи Светог Духа. Син и Дух се не рађају из безличне дожанске суштине, већ од Оца — од једне конкретне личности. Зато што дожанска природа никад не постоји гола, него увек као конкретно биће, као личност. Слично људској природи која постоји само као конкретне личности и те конкретне личности слободно рађају друге личности. Нико се од људи не рађа из безличне људске суштине, већ од конкретних личности, и то њиховом вољом. То значи да је постојање Бога Сина и Духа, односно Свете Тројице, израз **слободе, љубави** Бога Оца, тј. једне конкретне личности, а не безличне природе.

Истовремено, рађајући Сина и исходећи Светог Духа, и Отац постоји. Јер, кад кажемо да је Бог вечни Отац, то подразумева да он вечно има Сина и Духа. Јер Отац је Отац у заједници, у односу на Сина и Духа. Рађајући Сина и исходећи Духа слободно, из љубави, Бог Отац јесте и сам себи узрок постојања. Хришћански Бог је вечан и апсолутно слободан зато што је Света Тројица, зато што је заједница личности. Отац постоји и јесте Отац, тј. **различита личност**, и апсолутно слободно биће, зато што слободно, из љубави вечно рађа Сина и исходи Духа. Љубећи Сина и Духа, Бог постоји слободно и јесте Отац. Исто ово важи за Сина и Духа. И они постоје као апсолутно слободне и непоновљиве, различите личности, у заједници љубави и слободе с Богом Оцем. Ово значи да је Бог, односно свака личност Свете Тројице, вечна, непоновљива и апсолутно слободна личност, зато што је у заједници с другом. Личности Свете Тројице су вечно постојеће и слободне зато што своју слободу изражавају тако што воле једна другу, што су у заједници с другом личношћу.

Апсолутна слобода Божијег постојања извире, дакле, из чињенице да је Бог Отац узрок постојања, како Сина, тако и Духа и да је рађајући Сина и исходећи Духа слободно, из љубави, и

сам себи узрок, тј. Бог хоће и постоји, али на тај начин што своје постојање, своју слободу, изражава као љубав према другој личности: Отац према Сину и Духу и Син и Дух према Оцу. То хришћански Бог, који је Отац, изражава тако што слободно, из љубави рађа Сина и исходи Духа и што Син и Дух љубе Оца. Зато је хришћански Бог вечно и апсолутно слободно биће, зато што је Света Тројица, зато што је личност, а личност је зато што постоји у заједници слободе с другом личношћу. У следећем поглављу одговорићемо на питање зашто је ова констатација важна за нас људе.

Подсети се, размисли и одговори.

- Да ли су се богови старих религија могли сматрати слободним? Зашто?
- Како тумачиш чињеницу да је врховни бог старогрчког света Зевс био ожењен Темидом, тј. богињом *Њравде*?
- Зашто тврдимо да је једино хришћански Бог апсолутно слободан?
- Који је смисао Христових речи: „Отац мој већи је од мене“?
- Како личности Свете Тројице изражавају своју слободу да постоје?

ПОСЛЕДИЦЕ БОЖИЈЕГ ПОСТОЈАЊА КАО СВЕТЕ ТРОЈИЦЕ ПО ЖИВОТ ЉУДИ

Откривење да је Бог Света Тројица и објашњење отаца Цркве на који начин постоје Божанске личности, важно је због тога што ми људи желимо да вечно постојимо, као уосталом и сва друга бића, и да постојимо слободно, као непоновљиве личности. Да бисмо то остварили, потребно је да знамо да ли је то уопште остварљиво. Као што смо видели, то је остварљиво у случају Божијег постојања. Сад остаје да видимо на који начин ми то можемо да остваримо. Да бисмо одговорили на ово питање, потребно је најпре да видимо шта је то што нас људе као личности и читаву творевину чини смртним и неслободним.

Људи и сва бића су смртни и неслободни зато што су створени

Сва бића, па и људи, створена су ни из чега. Створио их је Бог по својој слободи. Последице ове реалности јесу те да су сва створена бића смртна и у исто време неслободна у свом постојању. Смртна су зато што су створена ни из чега, а неслободна су зато што њихово постојање није израз њихове воље, слободе, већ им је дато од другог, од Бога. Све што је створено ни из чега угрожено је смрћу која се манифестује као почетак и крај једног бића и свако створено биће може и да не постоји. Природа му не гарантује постојање, јер је она сама по себи „ништа“. Творевина постоји захваљујући Божијој љубави, а не својој природи. Што се, пак, тиче слободе, створена бића нису слободна зато што нису сама себи и свом постојању узрок. Људи имају слободу као дар од Бога, али та слобода није суштинска, не тиче се самог постојања, већ је слобода избора између две датости; другим речима код нас је слобода етичке, моралне природе, а не онтолошка. У нашем случају, природа, тј. постојање, претходи нашој слободи, односно нашој личности. Зато ми људи нисмо онтолошки слободни. Наша слобода се не односи на само постојање, јер смо постојање добили, а да нас нико није о томе ништа питао. Слобода се односи **на избор**, на то да ли желимо ово или оно, а не на само постојање. Наше постојање је нужност за нас и зато ми патимо због тога. Ми бисмо, међутим, желели да је наше постојање израз наше слободе, на начин као што Бог постоји. То изражава сваки човек кад поставља питање својим родитељима: Зашто сте ме родили кад ме нисте питали? У овоме се види да ми као људи желимо да постојимо, али пре свега да будемо слободне личности. Да постојимо слободно. А то нам је ускраћено од самог почетка постојања, од момента кад се родимо. Неко нам је даровао постојање, тј. Бог нас је створио, не питајући нас да ли ми то желимо или не. А ми бисмо, опет, хтели да се питамо. Но то и не може другачије бити, будући да смо ми створена бића. Пре него што се родимо, не постојимо и зато не може нико да нас пита да ли желимо да се родимо или не желимо. Упркос овој чињеници човек жели да буде бесмртно и суштински слободно биће. Како створена бића могу да превазиђу ову реалност и да постану бесмртна и слободна, тј. да постоје као Бог?

Први закључак који произлази из наведеног људског искуства јесте тај да ако ми људи желимо да постојимо слободно, треба да се „поново родимо“. И то на другачији начин него што се рађамо

природним путем. Да наше рађање буде израз наше слободе. Потребно је, дакле, да се родимо „одозго, водом и Духом“, како каже Господ наш Исус Христос. Видећемо шта то конкретно значи.

Подсети се, размисли и одговори.

- Због чега је човек смртно биће? А због чега није слободно?
- Објасни повезаност бесмртности и истинске слободе. Код кога је то остварљиво?
- Да ли човек жели да постоји као Бог? Шта га у томе спречава?

Бог је створио сва бића у личности Сина са циљем да вечно живе

Бог је створио сва бића кроз Сина и у Сину, посредством Светог Духа. Створио их је са циљем да буду возглављена у личности Сина Божијег. По речима апостола Павла: све је створено кроз Христа, за Христа и у Христу (Кол 1, 16–17). То је подразумевало да Син Божији, будући Бог, невидљив, недостижан, несхватљив, постане човек и да буде носилац целокупне твари која на овај начин постаје његово тело, његова природа кроз коју он постаје видљив. Једино на овај начин створена бића могу да постоје вечно, иако су створена ни из чега. Као што у Богу дожанска природа постоји захваљујући личности Оца, Сина и Светог Духа које су вечне, тако и створена природа може да постоји једино у једној вечној личности. Личност Сина Божијег, који је вечан, нестворен, постаје носилац постојања свих створених бића. Без њега, створена бића, будући да су створена из небића, не могу да постоје. Личност Сина Божијег који се оваплоћује, чини створену природу бесмртном, зато што она постаје његова природа, тј. постаје његово тело.

Оваплоћењем Сина Божијег, који је постао човек, створена бића постају учесници Божијег живота кроз личност Сина и постоје као Син Божији. Слично човеку који узима у своју личност спољну природу и чини је да постоји на начин на који постоји он као личност. Сви људи имају исту природу, истом природом се хране, исти ваздух удишу, али та природа постоји на различите начине захваљујући личности у којој се налази. Будући да је Син Божији вечна личност и природа коју он узима у своју личност постаје вечна, од смртне постаје бесмртна. Тачније, створена природа у личности Сина Божијег постоји као Бог. И то не по природи, већ захваљујући личности Бога Сина. Створена природа остаје створеном са свим својим својствима и после њеног узимања у личност Сина Божијег, али мења начин свога постојања. Постоји као Син Божији. Ово је био план Божији о творевини кад је Бог стварао бића из небића: да постоје у личности његовог Сина. И тај план се пројавио и остварио оваплоћењем Сина Божијег, који је постао човек Исус Христос, родивши се као човек од Духа Светог и Марије Дјеве.

Размисли и одговори.

- С којим циљем је Бог створио бића из небића?
- Зашто је Син Божији требало да постане човек и да узме створену природу у своју личност?
- На који начин створена природа постоји у личности Сина Божијег, тј. у Исусу Христу?
- Да ли се створена бића губе у заједници са Сином Божијим?

Човек може да постоји као Бог зато што је створен као икона Божија, тј. зато што му је Бог даровао слободу

Бог није хтео да створена бића постану тело Христово, тј. да буду узета у личност Сина кроз његово очовечење, без њиховог слободног пристанка. Хтео је да створена бића то слободно прихвате и да живе вечно, слично Божијем начину постојања. У том циљу, Бог је на крају стварања бића створио човека и у њему природом сјединио сва створена бића. На основу библијских сведочанстава и хришћанског схватања, човек је створен као икона Божија. Једини је он од свих створења на земљи створен по икони Божијој. То значи да му је Бог приликом стварања даровао слободу. И то са циљем да човек постоји као Бог, тј. да слободно прихвати план Божији о свету и да се слободно сједини са Сином Божијим. То подразумева да човек своју слободу изражава као љубав према Богу, тј. верујући Богу да ће Син Божији сићи и сјединити се с њим. На овај начин човек може да се обожи, тј. да постоји као Бог, као бесмртна и апсолутно слободна и непоновљива

личност, иако је створен по природи, јер постаје део божанске личности Сина, а да се не изгуби као човек у том сједињењу. И то је у ствари оно што сваки човек жели да постигне и што изражава чак и на тај начин што негодује против тога што је створен мимо своје воље. Јер, у заједници слободе, љубави с Богом у Христу, постиже то да постаје учесник Божијег постојања, а Бог, будући да је личност, својом љубављу према своме Сину, чини и човека непоновљивом личношћу. И то све са слободним хтењем самога човека. Ту могућност нам је даровао Бог тиме што је Син Божији постао човек и што нам је даровао слободу, тј. тиме што нас је створио по своме лику, сличним себи, са жељом да postanемо део личности његовог Сина.

Дакле, хришћанско учење о Богу као Светој Тројици, као и учење да је човек створен слободним, тј. по икони Божијој, са циљем да би се сјединио са Христом, решава кључно питање људског постојања. Показује да човек може да постане бесмртна и слободна личност. Човек је несхватљив без схватања Бога. Човек је икона Божија, тј. сличан је Богу, али не по суштини, већ по слободи. Бог и човек су по природи, по суштини, апсолутно различити. Бог је по суштини нестворен, неограничен и зато несазнајан и невидљив, док је човек створен, ограничен, видљив. Слобода, тачније људска личност, јесте оно што чини човека сличним Богу и омогућава му да општи са Богом, да се сједини с Њим. Да би човек знао на који начин треба да постоји да би био подобан Богу, односно да би био човек у правом смислу ове речи, тј. да би био бесмртна личност, потребно је да зна на који начин Бог постоји као личност, и да се сједини са Христом.

Подсети се, размисли и одговори.

- Да ли је људска природа бесмртна? Зашто?
- Како човек негодује против „наметнутог“ постојања? Да ли је тај бунт оправдан?
- Шта значе речи да је човек створен „по икони Божијој“? По чему је човек сличан Богу?
- На који начин човек може да постане бесмртна личност?
- Како разумеш „обожење“?

ПРВИ ЧОВЕК АДАМ ЈЕ ОДБИО ПЛАН БОЖИЈИ О ТВОРЕВИНИ

Да је човек одговорио на Божију љубав љубављу, тј. вером у Бога, Син Божији би сишао и сјединио се с човеком и човек би у Христу постао као и Бог, слободна и непоновљива, вечна личност, као што су то личности Свете Тројице. Преко човека би и остала створена бића учествовала у заједници с Богом у Христу, јер су природом повезана са човеком. Тако би сва створена бића учествовала у Божијем животу преко човека у Христу, а човек би у Христу био као Бог међу њима. То је била Божија замисао и жеља кад је стварао бића и кад је на крају свега створио човека слободним.

Међутим, човек је неочекивано своју слободу пројавио као негирање Бога и његовог плана. Наравно са циљем да буде слободан. Хтео је да буде као Бог, али да постоји не као Бог, који своју слободу изражава као љубав према другој личности, већ као негирање другог. И наравно, будући да овакав начин пројаве слободе не води у обожење које је желео човек, већ у непостојање, човек је постао смртно и безлично биће. Уместо ка обожењу и вечном постојању у Христу, човек је пошао у ништавило, у смрт. Са њим је пошла и сва остала природа, иако не својом кривицом и вољом, већ зато што је по природи везана за човека. Судбина човека је постала судбина свих створених бића.

И поред одбијања првог човека Адама да се с њим сједини Син Божији, чија је последица то да је читава Божија творевина кренула ка небићу, Бог није одустао од своје жеље да његов свет, а са њим и човек, живе вечно. Син Божији је, кад се испунило време, постао човек, тј. сјединио се са човеком и светом. И то слободним пристанком човека. Ради остварења своје замисли, Бог је послао свога Сина који је постао човек у времену кад је човек на то слободно пристао, тј. кад је Марија Дјева слободно пристала да се преко ње оваплоти Син Божији. Овом чину претходила је вишевековна припрема човека да он слободно пристане на остварење овог плана Божијег, тј. да би преко Христа творевина остварила заједницу с Богом.

Подсети се, размисли и одговори.

- Зашто је Бог створио човека на крају процеса стварања света?
- Зашто је Бог човеку даровао слободу?

- Како је први човек пројавио своју слободу? Које су последице човекове погрешне употребе слободе?
- Шта се десило са природом након човекове злоупотребе слободе? Зашто?
- Да ли је тај догађај (пад), осујетио циљ који је Бог имао приликом стварања света?
- Зашто је Бог толико дуго чекао да пошаље свога Сина да постане човек и да сједини творевину с њим? Како се то десило?

ЛИТУРГИЈСКА ЗАЈЕДНИЦА КАО СЈЕДИЊЕЊЕ ЉУДИ И ТВОРЕВИНЕ С БОГОМ У ХРИСТУ

Господ Исус Христос је својим оваплоћењем, тј. поставши човек посредством Духа, успоставио заједницу творевине с Богом Оцем. Ту заједницу је Христос потврдио тако што је од почетка, па све до своје смрти, остао везан за Бога Оца. Ни смрт га није могла одвојити од Бога. Христос је, дакле, живео у заједници љубави са Богом, са људима и са свом природом, што је потврдио и својом смрћу. Највећа и најискренија љубав према неком је ако можемо и живот свој да дамо за њега. Христос је страдао из љубави према Оцу и према нама. Своју љубав према Христу, као и човеку и осталој природи у Христу, Бог Отац је показао тиме што је Исуса Христа васкрсао из мртвих. Тиме је најавио васкрсење свих створења из мртвих и њихов вечни живот у Христу.

Истовремено, Исус Христос је увео у заједницу с Богом Оцем и друге људе, своју мајку Богородицу, апостоле и друге који су имали заједницу с њим. Дао је могућност и осталим људима да преко њега остваре заједницу с Богом ако људи то слободно желе сједињујући се са Христом. Другим речима, Христос је основао Цркву, тј. евхаристијску заједницу људи, као начин на који људи постоје слично Богу, тачније, слично Светој Тројици. Јер, Евхаристија показује заједницу љубави људи с Господом Исусом Христом, а преко њега с Богом Оцем. Евхаристија је израз љубави човека и целокупне творевине, сједињених у Христу, према Богу, да би у тој заједници целокупна творевина Божија преко Христа учествовала у заједници с Богом и постојала вечно.

Литургијска заједница или Евхаристија јесте заједница Исуса Христа и у њему све творевине са Богом Оцем. Син Божији је личност евхаристијске заједнице, док смо сви ми као чланови његово тело, природа те личности. Слично човеку који је личност и носилац постојања свога тела, односно своје природе. Јер кад видимо људско тело, ми кажемо да је то тело тога и тога, те и те личности. Не постоји људско тело а да не припада једној конкретној личности. Син Божији, који је постао човек Исус Христос, постао је личност која за своје тело има целокупну створену природу. Можемо слободно рећи да је после оваплоћења Сина Божијег читава творевина постала један човек, Исус Христос, јер је постала његово тело. Син Божији возглављује читаву творевину у својој личности и приводи је у заједницу љубави с Богом Оцем. Бог Отац гледа, после оваплоћења његовог Сина, читаву творевину, све људе, као свога Сина. Слично нама, људима који кад заволимо једну личност, у њој гледамо читав свет. Ако се та вољена личност изгуби, онда се за нас губи читав свет.

Христос као Богочовек у Евхаристији остварује заједницу с Богом Оцем, постаје, дакле, нови Адам и истинити човек, јер приводи Оцу све људе који су са њим у заједници, и сву творевину. У Евхаристији Христос приноси у виду хлеба и вина сву творевину Богу Оцу, испуњавајући на тај начин план Божији о творевини, а то је да преко Њега, уз сагласност човека, сва природа живи вечно у заједници с Богом. Да је Христова личност та која је носилац целокупне Цркве као његовог тела, показују и евхаристијске молитве које су упућене Богу Оцу, а које истовремено показују да је онај који се моли Исус Христос, Син Божији. Јер, по Христовим речима: „Нико не може назвати Бога Оцем осим његовог Сина и коме он хоће то открити“.

Литургија или Евхаристија је израз благодарности човека у Христу Богу Оцу. Наша благодарност Богу састоји се најпре у томе што нас је довео из недића у биће; што нам је послао Сина свога, и када смо отпали од Њега, да нас он приведе Богу; што је све учинио и даровао нам вечни живот и то да будемо слободне и непоновљиве личности у личности његовог Сина.

Литургија, дакле, постаје почетак истинског живота читавог света, целокупне васељене. У Литургији и литургијским начином живота човек остварује своју тежњу да буде бесмртна и слободна личност, на тај начин што се сједињује с Богом у личности његовог Сина, изражавајући своју слободу као љубав према Богу, другим људима и природи. Васељена ће на крају времена

постати космичка литургија. Постаће Тело Христово и Царство Божије, које је Бог зажелио да се оствари кад је створио свет и човека кроз Христа, у Христу и за Христа.

Подсети се, размисли и одговори.

- На који начин Христос омогућава творевини да оствари заједницу са Богом?
- Шта је литургијска заједница?
- Које су упућене све литургијске молитве? Зашто?
- Ко упућује све евхаристијске молитве Богу Оцу?
- Објасни зашто Господа Христа зовемо „нови Адам“, узимајући у обзир евхаристијски принос хлеба и вина?
- Шта нам омогућава литургијски начин живота?

Кроз крштење људи се сједињују са Христом Духом Светим тако што постају чланови Литургије

да би се човек сјединио са Христом и да кроз њега и у њему оствари бесмртност и слободу, потребно је да постане члан литургијске заједнице. Јер, као што смо видели, Господ Христос се поистовећује са литургијском заједницом многих који су његово тело, а он личност тога тела. Зато се нико не може сјединити са Христом мимо Литургије, тј. ако не постане члан Литургије и део (уд) његовог тела. Да би то постигао, треба да буде крштен. Крштење се обавља тако што епископ као представник заједнице пита онога који се крштава да ли се он одриче Сатане, тј. ђавола и његовог начина живота и да ли се слободно сједињује са Христом. Одрицање од начина живота који води Сатана јесте одрицање од тога да своју слободу пројављујемо као мржњу према Богу и према ближњима. Ако желимо да postanемо чланови Литургије, тј. да се сјединимо са Господом Христом, а преко њега са Оцем и Духом, треба да своју слободу пројавимо као љубав према ближњима у Литургији. Кад на то пристане онај који се крштава, онда се он сједињује са Христом, тј. постаје члан Литургије и остварује исту заједницу с Богом какву има Христос. То значи да пролази исти живот који је прошао и Христос: умире и васкрсава са Христом и постаје и он син Божији. Тачније, слободно умире из љубави према Богу у личности Христовој и тиме изражава слободу као љубав према Богу какву има Син Божији и Бог га васкрсава из мртвих у Христу признајући га за свога сина. То се симболично показује кроз трикратно потапање новокрштеног у воду и изласке из воде и исповедање вере у Свету Тројицу: Оца, Сина и Светога Духа.

Свему овоме претходи и последује призивање Светог Духа на новокрштенога, који га и сједињује са Христом. Дух Свети је тај који делује да сједињење човека са Христом буде у слободи, како од Христа, тако и од онога који се крштава, и да не дође до сливања и губљења различитости која постоји између Христа и нас. Ако наша заједница с Богом у Христу није слободна, онда она није израз љубави према Богу. Као круна Крштења и Миропомазања, тј. видљивог присуства дејства Светог Духа јесте васкрсење и увођење новокрштеног у литургијску заједницу.

Обучен у белу хаљину, чиме показује да је васкрсао у Христу и кроз христову личност за нови живот, новокрштени постаје члан литургијске заједнице, као будућег Царства Божијег. То значи да новокрштени почиње да живи као Христос, тако што своју слободу изражава као заједницу љубави с Богом и другим људима. На овај начин човек постаје конкретна и непоновљива, вечна личност у личности Сина Божијег, тј. обожује се, постаје као Бог. А то је оно што сваки човек жели да постане од самог свог рођења.

Подсети се, размисли и одговори.

- На који начин човек постаје члан литургијске заједнице?
- У чије име се човек крштава?
- Чег се крштени одриче?
- Са ким се новокрштени сједињује?
- Објасни улогу Духа Светога у Крштењу.
- Шта је завршни догађај процеса увођења човека у Цркву?

Разлика између природног рођења и крштења

Крштење се назива друго рођење, у односу на прво, природно рођење. У чему је разлика између крштења као другог рођења и природног начина рађања?

Приликом природног начина рођења ми почињемо да живимо не својом вољом, него вољом другог. Природно рођење није слободно рођење. Други нас рађа а да нас не пита. У Крштењу, као „другом рођењу“, ми се рађамо слободно. Желимо да будемо крштени, тј. желимо да се родимо, јер нико не може бити крштен ако то сам не жели. То значи да је Крштење, као друго рођење, израз наше слободе, а не нужности.

Приликом природног рођења ми улазимо у заједницу са другим људима, тј. у породичну заједницу, не својом вољом, него вољом другог. То значи да је та заједница човеку наметнута, тј. није израз његове слободе. Отуда, кад човек ојача и порасте, он жели да напусти породицу и да заснује другу заједницу на основу своје слободе. И та заједница му је дража, важнија него породична заједница. И то зато што је ову другу заједницу он сам бирао, тј. што је она израз његове слободе.

Кроз крштење ми слободно улазимо у заједницу с Богом и са другим људима. Заједница коју остварујемо са другима кроз Крштење јесте заједница слободе, љубави са другима. Најпре са Богом, а истовремено и са свим оним људима који су већ остварили заједницу с Богом. То се изражава на тај начин што ми, слободно као крштени, из љубави, постајемо чланови литургијске заједнице. Отуда се литургијска заједница назива љубав, јер је израз слободе њених чланова да буду у заједници.

Дакле, литургијски начин постојања човека и природе јесте богоподобан начин постојања. Као члан Литургије, тј. у Литургији, човек постоји као што постоји Бог; постоји зато што хоће и постоји као слободна личност, јер своје постојање изражава као слободну заједницу с Богом и с осталим људима. Као што смо раније видели, Бог је личност, тј. апсолутно слободно и бесмртно биће зато што своју слободу изражава као љубав према другој личности. Истовремено, постајући члан литургијске заједнице, ми постајемо тело Христово и на тај начин остварујемо бесмртни живот у бесмртној личности Христовој.

Подсети се, размисли и одговори.

- У чему се огледа суштинска разлика између природног рођења и Крштења?
- Крштењем човек ступа у нов однос са људима и са Богом. Ко је „нови“ Отац новокрштеној особи? Ко му постаје мајка, а ко браћа и сестре?
- Објасни зашто је потпуно исправно литургијску заједницу поистоветити са љубављу.

ЛИТУРГИЈА ПОКАЗУЈЕ НА КОЈИ НАЧИН ЈЕ ЧОВЕК У ХРИСТУ СПАСИТЕЉ ЦЕЛОКУПНЕ ПРИРОДЕ

Човек долази на Литургију носећи са собом дарове природе да их принесе Богу

на основу православног предања, човек долази на Литургију доносећи са собом дарове природе: хлеб, вино, уље, као и разне друге плодове и ствари које производи. Све дарове природе човек у Евхаристији предаје у руке епископа, односно свештеника, као Христа, да их он приноси Богу Оцу (Велики вход). На овај начин човек испуњава своју службу као човек и своје назначење у природи, тј. изражава зашто је створен. Човек је створен са циљем да принесе, тј. да сједини створена бића с Богом сједињујући се са Сином Божијим. Другим речима, човек је створен као свештеник у природи. Свештеничка служба се састоји у томе да човек приноси природу Богу као његову природу од његове природе. Природа је Божија зато што ју је Бог створио ни из чега. Будући да је Бог створио природу да живи вечно кроз заједницу с Њим у Христу, овај план Божији треба да оствари човек.

На овај начин природа долази у заједницу с Богом преко човека у Христу и на тај начин она постаје причасник вечног живота. Постаје, дакле, бесмртна природа тако што постаје део Бога. Човек, такође, постаје бесмртно биће по природи у овој заједници с Богом. Зато што је и он део природе, тј. по својој природи, као душа и тело део је свеукупне створене природе.

Човек је истовремено и личност, тј. није само природа, као што су то друга бића. То значи да човек има слободу, што друга бића немају. Кад ту своју слободу човек пројави као заједницу с Богом у Христу, тј. као љубав према Богу, он онда постаје конкретна и непоновљива личност, син Божији по љубави. Тачније, човек постаје Христос. И то човек управо остварује у Литургији.

Човек као посредник између Бога и остале природе, својом слободом чува разлику између Бога и света. Бог и свет постају толико сједињени у Литургији да се не могу раставити, и толико различити да се не могу слити. Другим речима, Литургија преображава сву творевину у Царство Божије и чини од света оно што је Бог и зажелео да буде кад га је створио и кад је на крају створио човека по својој слици и прилици.

Подсети се, размисли и одговори.

- Протумачи човеково назначење да буде свештеник у природи.
- Где се човек у потпуности остварује као свештеник природе?
- Шта се на Литургији дешава са створеном, смртном природом?

Литургијска заједница је икона Будућег царства Божијег

Литургија почиње речима: „Благословено Царство Оца и Сина и Светога Духа, сада и увек и у све векове“. На основу хришћанског учења, Царство Божије је будућа заједница у којој ће њени чланови бити у заједници с Богом преко Исуса Христа и у тој заједници неће бити смрти. Будући да њени чланови и даље умиру, и да Исус Христос не присуствује у њој телесно, на видљив начин, Литургијска заједница је сад и овде икона будућег Царства Божијег. Још увек није у потпуности Царство Божије. Зашто је то тако?

Већ смо рекли да човек може постати бесмртна и слободна личност само у заједници **слободе, љубави** с Богом у Христу. Та заједница не треба да буде ничим условљена. Треба да буде слободна, из љубави, како од човека, тако и од Бога. Дух Свети сједињује човека с Христом кроз Крштење. Кроз Крштење човек улази у литургијску заједницу слободе са Богом и са другим људима, посредством Духа. То, с једне стране, изражава човек својим слободним пристанком да се сједини с Христом и својим прекидањем личне заједнице са светом да би ту заједницу заменио заједницом с Богом. С друге стране, и Бог остварује слободну заједницу с човеком посредством Духа. То Христос као Бог омогућава човеку својим природним, тј. телесним одсуством. У супротном, ако би Бог био видљив и присутан међу нама по природи, он би онда био нама наметнут и нико не би могао да га се одрекне. Овако, својим вазнесењем на небо он нам је омогућио потпуну слободу у односу с њим. Наравно, он и даље присуствује међу нама посредством Светог Духа, али само као личност, док је телесно одсутан. То значи да он међу нама присуствује као евхаристијска заједница, као личност, али још увек не и телесно. Христова личност, тј. Христос као Син Божији јесте израз заједнице слободе, љубави с Богом Оцем, што Литургија управо и јесте. Истовремено и ми људи као чланови Литургије постајемо као личности синови Божији и самим тим постајемо бесмртни, вечни, иако то још нисмо и телесно. Телесно ћемо постати када буде свеопште васкрсење мртвих. Јер без тела не може постојати ни личност, и обрнуто, без личности не постоји ни тело.

Литургија је, дакле, заједница људи који су посредством Светог Духа сједињени с Богом Оцем у Христу и представља икону будућег Царства Божијег. Разлика између Литургије и Царства Божијег, тј. између иконе и реалности јесте у томе што у Литургији присуствују чланови Царства Божијег само као личности, а не и по природи. У Будућем Царству ће присуствовати и по природи кроз васкрсење тела. Дакле, Литургија и Царство Божије нису две различите и раздвојене реалности, тако да се може бити чланом Царства Божијег, а да се не буде члан Литургије. Ако нема Литургије, нема ни Царства Божијег.

Подсети се, размисли и одговори.

- Зашто се Господ Исус Христос вазнео на небо?
- На који је начин Христос, након вазнесења, присутан међу нама?
- Објасни како ми сада улазимо у заједницу са Богом Оцем?

- Која је разлика између хришћанина, који уласком у заједницу са Богом постаје син Божији и Исуса Христа, јединородног Сина Очевог?
- Зашто једино евхаристијска заједница, тј. Црква, омогућава човеку да буде истинита личност и члан будућег Царства Божијег?
- Каква је разлика између Литургије и будућег Царства Божијег?

ИКОНЕ И СИМБОЛИ И ЊИХОВА ПРИМЕНА У ЕВХАРИСТИЈИ — ЦРКВИ

Шта је икона? Икона је једна врста симбола. Хришћанска вера, као уосталом и свака религија, незамислива је без симбола. Симболи су, наиме, средства преко којих се остварује комуникација између Бога и света, будући да су они, Бог и свет, по природи раздвојени. Православна Црква обилује симболима и употребљава их, пре свега, у богослужењу. Света Литургија је по себи икона будућег Царства Божијег и представља мост између Бога и света. Хришћани су почели да употребљавају иконе, као и друге различите симболе, после вазнесења Христовог на небо. То значи да ми у Цркви употребљавамо иконе, или друге симболе, са циљем да премостимо дистанцу између Бога који је невидљив и света, тј. нас, односно ради успостављања заједнице с Богом. Јер, после вазнесења Христовог, који је по себи мост између Бога и света, јер је оваплоћени Бог, људи имају потребе да се та комуникација настави. Јер, без јединства с Богом, свет не може да постоји.

Иконе, као и други хришћански симболи, остварују комуникацију између нествореног Бога и створеног света на тај начин што учествују и у једној и у другој реалности. За разлику од знакова који указују на неку реалност не учествујући у њој (нпр. знакови крај пута), иконе и други симболи учествују у реалности са којом нас повезују. То значи, ако се лоше односимо према једној икони, лоше се односимо према личности која је изображена на њој. Иконе и други симболи у Цркви, међутим, не постају дожанство, што се дешава у идолопоклоничким религијама, тј. не престају да буду по природи део створеног света од кога су и узете. Кроз њих се пројављује личност, која је изображена на икони, без поистовећења са њом по природи. Христова икона, на пример, није по себи дожанство. Она остаје дрво или материја, али се преко тог материјала пројављује личност Христова. Зато се ми не клањамо дрвету кад се клањамо Христовој икони, већ личности која је на њој изображена, односно представљена.

Извор постојања икона и симбола у Православној Цркви јесте личност Христова, односно Христос који је постао човек. Он је, заправо, први и једини који је сјединио нествореног Бога и створени свет, односно људе. Будући да је Христос Бог и човек, он учествује у обе реалности: у Божијој и људској. Ове две реалности се у Христу не могу раздвајати. То значи да не можемо рећи да смо у заједници с Богом, а да при том нисмо у заједници с Христом као човеком. Исти је случај и са свима светима који су остварили заједницу с Богом у Христу. Ко одбацује Божије свете људе, тај одбацује и Бога. Слично је и с иконама Христовим и његових светих. Ко одбацује њихове иконе, тај одбацује и њих као личности.

Иконе у Цркви изражавају историјске личности и догађаје који су се десили у вези са нашим спасењем, тј. у вези са сједињењем света с Богом у Христу, зато што је сједињење Бога и света историјски догађај и остварује се у Исусу Христу као човеку, тј. у конкретној историјској личности. Тако, кад сликамо Христа на икони, ми га обавезно сликамо као човека. Тачније, кад желимо да изобразимо Бога, ми то чинимо искључиво сликајући Христа као човека. Мимо Исуса Христа, заправо, ми не можемо видети Бога.

За разлику од старозаветних типова који су служили за повезивање човека с Богом, а који нису били увек историјски догађаји и личности (нпр. бакарна змија привезана за дрво; ковчег завета; јагње које се клало за празник Пасхе, а чиме се указивало на Христа), новозаветне иконе, које представљају заједницу Бога са светом, увек представљају историјске личности: Исуса Христа, Мајку Христову Богородицу, остале свете људе, као и догађаје из живота Христовог и из живота оних који су били у вези с Христом. Ово су потврдили и свети оци Седмог васељенског сабора, 787. године у Никеји, одредивши да се у Цркви не употребљавају типови који указују на Христа, тј. заједницу Бога и света, већ иконе Исуса Христа као историјске личности и оних који су са њим повезани, тј. светитељи. На основу тога можемо закључити да су историјске личности, тачније људи, ти који представљају мост између Бога и створеног света, а први међу њима је Господ Исус Христос као историјска личност. Томе у прилог је и учење Цркве да је једино човек икона Божија, тј. човек је тај у коме се сједињују две раздвојене реалности: нестворени Бог и створени свет.

Подсети се, размисли и одговори.

- Зашто хришћани употребљавају иконе и друге симболе у свом богослужењу?
- У чему је разлика између знака и иконе (симбола)?
- Објасни тврдњу да ми, хришћани, нисмо идолопоклоници, иако поштујемо иконе.
- Кога целивамо љубећи неку икону у нашој Цркви?
- Зашто је за наше спасење важна љубав према човеку као живој икони?
- У чему је разлика између старозаветних типова и новозаветних икона?
- Који је васељенски сабор Цркве донео важне одлуке које се односе на правилно разумевање иконе и њеног места у литургијском животу?

Историјске личности и догађаји у хришћанству преко којих се остварује заједница Бога и творевине указују на будућност

као што смо већ рекли, све религије користе симболе да би премостиле јаз који постоји између Бога и света, између оностраног, духовног и овог видљивог света. Примитивне религије, као и многе друге, полазе од тога да су раздвојени светови некад били једно, да су били у јединству, па су се касније раздвојили. Отуда су симболи и разне мистерије које су ове религије употребљавале да премосте јаз између ова два раздвојена света имали за циљ да преместе човека у прошлост, у оно време или ван времена кад је то јединство постојало. Једном речи, ове религије виде истинито постојање света у прошлости, или у ванвременској реалности, тј. у вечности, и зато њихове мистерије и симболи указују на прошлост. То су разни митови и приче које су се употребљавале у мистеријама, а које су по правилу увек почињале речима: „у давна времена“, или „пре овога света...“.

За разлику од примитивних и многобожачких религија, које су користиле симболе и разне мистерије да би вратиле човека у давну прошлост, како би овај остварио контакт са оностраним светом, тј. с Богом, хришћанске иконе и симболи указују на јединство света с Богом које ће се тек десити у будућности. Икона је због тога икона, а не сама реалност, зато што она показује јединство Бога и човека, које се још увек није у потпуности остварило у историји, него ће се тек остварити. Потпуно јединство Бога и света у Христу, које ће се достварити у будућности, јесте истина тог јединства, док су иконе својеврстан преокус те истине. Отуда су свети оци Цркве разликовали икону од истине говорећи да је садашње стање света икона, док је истина стање у будућем веку.

На ово указују историја старог и новог завета. Историјски догађаји и личности старог завета указују на оно што ће се десити у будућности, а не на оно што се десило у прошлости. Тако прелазак Израиља преко Црвеног мора указује на новозаветну тајну Крштења и улазак човека кроз Крштење у Царство Божије. Клање пасхалног јагњета код Јевреја указује на долазак Месије који ће бити заклан као јагње за искупљење људи од греха итд.

Новозаветни догађаји и личности, такође, указују на будући век, а не на прошлост. Христос који страда и својим страдањем нас уводи у будуће Царство Божије. Крштење, као и Евхаристија, нису иконе старозаветних догађаја, већ будућег Царства Божијег.

Оно што је, дакле, карактеристично за иконе и симболе у Цркви јесте то да они указују на будућност као истинско сједињење Бога и човека, тј. на будуће Царство Божије, а не на прошлост. Пошто је будућност, као васкрсење мртвих и остварење Царства Божијег у Христу, по светим оцима истина нашег постојања и постојања света, иконе и симболи у Цркви извиру из будућности, а не из прошлости. Према хришћанском схватању и историја извири из будућности и пројављује оно што ће се тек десити са људима и светом, а то је укидање смрти и вечни живот за читаву творевину у заједници с Богом у Христу. Историја је икона будућег века и пројављује сад и овде оно што ће се десити у будућности, тј. Царство Божије. Икона, међутим, као што смо већ рекли, није просто знак који указује на неку истину немајући ту истину у себи. Она учествује у истини коју иконизује (представља). Зато историја као икона будућности, а то су личности и догађаји који су се десили у вези с остварењем будућег Царства Божијег, садржи истину у себи иако још не и у потпуности. Поштовање тих личности и догађаја, као уосталом и светих Тајни и икона које иконизују будуће Царство Божије, значи поштовање будућег Царства и учествовање у њему. Учешће у Евхаристији је учешће у будућем Царству Божијем, као што је и остварење заједнице с Богом и светитељима преко иконе, остварење заједнице која ће се открити у будућем Царству Божијем.

Подсети се, размисли и одговори.

- Који је био основни циљ мистерија, симбола и митова прехришћанских религија?
- На шта упућују хришћанске иконе и црквени симболи?
- На шта указују личности и догађаји старог завета, а на шта људи и дешавања новог завета?
- Објасни зашто те чињенице усмерености историје ка будућности указују на својеврсну „обрнуту перспективу“ црквеног живота и нашег постојања.

Сликање Свете Тројице у православној иконографији

На основу одлука Седмог васељенског сабора, које одређују да се иконе односе на историјске догађаје и личности и да се поштују иконе у Цркви, иконе Христове указују на присуство Бога у свету. Зато се једино од Свете Тројице слика Исус Христос. Ово стога што је једино од Свете Тројице Син Божији постао историјска личност, односно постао је човек и на тај начин учинио Бога за нас видљивим и описивим. Иначе, Бог је по природи невидљив, неописив, несазнајан и као такав не би могао ни да се слика на иконама. Син Божији је постао човек Исус Христос и захваљујући томе ми можемо да имамо заједницу с Богом, да га видимо, опипамо и са њим комуницирамо, а самим тим и да га сликамо. Друге две личности Свете Тројице, Бог Отац и Дух, нису се оваплотили и невидљиви су за нас. Зато се они и не сликају у православној традицији као људи. Света Тројица се приказује на православним иконама у догађајима у којима се пројављује и на начин како се пројављује, као што је Крштење Господа Исуса Христа, што се назива „Богојављење“, јер се показује Света Тројица. Син се као човек Исус Христос крштава, Дух Свети у виду голуба лебди над њим, а Бог Отац се јавља кроз речи, „Ово је Син мој љубљени у њему сам све благоизволео“, које се и исписују на иконама Богојављења. Света Тројица се, такође, слика и као догађај силаска Светог Духа на апостоле у виду огњених језика и на тој икони често пише „Света Тројица“. Једна и друга иконијска сцена указују истовремено и на догађаје који су се десили у историји и на свете Тајне, Крштење и Литургију. Овде треба додати да се Света Тројица слика и као старозаветни догађај када је Аврам угостио тројицу путника, што такође указује на новозаветну тајну Евхаристије, у којој присуствује Света Тројица.

Оно што је карактеристично за иконе, па и за иконе које изображавају Свету Тројицу, јесте да оне указују на будућност, на будуће Царство Божије, а не само на историјске догађаје. У сцени Крштења Христовог речи које се чују од Бога Оца показале се као истините у будућем Царству, када ће Бог све покорити под ноге Исусове и показати да је он сведржитељ свега створеног, зато што је Бог Отац благоизволео да тако буде. На икони која приказује празник Свете Тројице као силазак Светог Духа на апостоле слика се и апостол Павле, који још није био апостол кад се овај догађај десио и није био присутан у дан Педесетнице. Међутим, његово представљање на икони очигледно указује на будући догађај Царства Божијег, када ће апостол Павле бити присутан.

Подсети се, размисли и одговори.

- На чему се заснива могућност иконографског представљања Бога у хришћанству?
- Које православне представе Свете Тројице познајеш?
- Зашто се на нашим иконама изображавају реалности, које често нису верна слика историјског догађаја (нпр. апостол Павле на икони Педесетнице)?
- Објасни зашто поштујемо иконе.